

Тепер, коли процес дезінтеграції і роздроблення пострадянського простору завершується, важливо для оновлення еліти як основного джерела людського потенціалу, на шляху реформування та укріплення демократії в Україні, управлінським структурам необхідно дотримуватися наступних умов:

- зрілою політичною волею і тверезою оцінкою внутрішніх і зовнішніх чинників зберігати територіальну цілісність своєї країни;
- чіткіше і конкретніше визначати зовнішньополітичні інтереси демократичної держави – Україна;
- гуманістичними принципами оптимізувати відносини між державними органами і всіма прошарками громадянського суспільства;
- вдосконалювати об'єктивні фактори поліпшення гуманістичного, економічного, політичного і соціального стану населення на території країни;
- доцільно оновлювати підготовчий психолого-професійний процес існуючої еліти на основі нових технологій та іноваційних заходів.

Таким чином, є певні переконання в тому, що шлях пострадянського простіру України має бути завершеним на мажорній ноті. Теперішню Україну, хочеться бачити як потенційно розвиваючу, демократичну державу європейського значення, що реально відображається у її соціальному, економічному і науково-технологічному зростанні.

Висновки. Сьогодні Україна вступила в іноваційну фазу реформування демократичної і незалежної держави, у якій є принципово нові можливості для подальшого розквіту людського потенціалу та оновлення сучасної еліти як головної передумови якісного вирішення гуманістично-професійних проблем. Такий концептуальний підхід обумовлений вдосконаленням духовних загальнолюдських цінностей та здобутків національної і світової культури. Водночас, він вимагає формування стійкої віри і надії, що оновлена людських факторів якісно сприяє високому інтелектуально-креативному та психолого-педагогічному зростанню свідомості кожної людини як особистості та фахівця своєї професійної діяльності.

Список літератури: 1. Абульханова К. А. Время жизни и время личности. СПб» «Алетейя». 2001. 2. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2004. – 488 с. 3. Шмиттер Ф. Неокорпоративизм. / Полис. – 1997, № 2. – С. 14. Большая психологическая энциклопедия. – М.: ЭКСМО. 2007. – 544 с. 4. Толочек В. А. Акмеология и смыслы жизни человека в периоды кризиса общества. / Мир психологии. 2001. № 2. С. 140–149.

*Харченко А. О.
м. Харків, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ

Своєрідність сучасного етапу світового розвитку полягає в тому, що як для урядів різних країн, так і для простих людей найбільшою турботою стали не воєнні загрози чи тероризм, а економічна криза. Її загроза зумовлена не тільки об'єктивними причинами, а й непередбачуваністю появи, протікання й можливих наслідків. Так, вже загально визнано, що глибока й масштабна криза 2010–2011 років, що розпочалася у США й охопила десятки країн світу, в тому числі й економічно розвинених, була зумовлена гіпер-

трофованою увагою бізнесменів не до реального сектору економіки, а до біржових угод. Вкладання спекулятивних коштів у так звані «цінні папери» і гра на біржах призвели до появи великих грошей, які не були забезпечені матеріальними цінностями, що й стало однією з причин кризи. Показово також, що ця криза розпочалася саме в банківській сфері, і що для її подолання національні уряди та міжнародні організації здійснювали фінансову допомогу банкам.

Коли йдеться про економічну кризу в Україні, яка виступає всього лише складовою загальної глибокої тривалої кризи, що супроводжує увесь період незалежного існування нашої держави і набула системного характеру, то одна з основних причин полягає у відсутності належної професійної компетентності в управлінні як країною, так і особливо її економікою. Але ж криза охопила і США, Японію, країни Західної Європи, де нагромаджено значний досвід ефективного менеджменту та функціонування економіки на ринкових принципах. Більш того, саме серед американських економістів та фахівців з менеджменту найбільше нобелівських лауреатів у цій сфері.

І навіть за таких умов там так і не знайдено достатньо ефективних шляхів і засобів подолання глобальної економічної кризи, не говорячи вже про можливість її запобігання. Все це виступає переконливим свідченням як надзвичайної складності соціально-економічних процесів, їх тісної взаємної пов'язаності та взаємозумовленості, так і про те, що існуючі моделі опису цих процесів та навіть самі їх закономірності перестали відповідати реаліям принципово нового етапу суспільного розвитку.

У зв'язку з цим вважаємо за доречне навести тут дуже слушну думку видатного філософа минулого століття М. К. Мамардашвілі стосовно того, що «головною претензією класичної філософії була претензія на систематичну цілісність, завершеність, моністичність, яка покоїться на глибокому почутті природної упорядкованості світобудови, наявності в ній гармоній і порядків (доступних раціональному осягненню)» [1, С. 186]. На наше переконання, приблизно так можна говорити і про класичну економічну теорію, яка виходила з певної своєї завершеності у розумінні надзвичайно складних і суперечливих у своїй багатоаспектності економічних процесів.

Однак в дійсності загальні закономірності природної упорядкованості світобудови, про які пише Мамардашвілі, стосовно суспільного життя і його різних сфер, в тому числі й економіки, істотно ускладнюються далеко не завжди компетентним втручанням людини у їх перебіг. Це повною мірою стосується й управління суспільно-політичними та соціально-економічними процесами. Для універсальних природних закономірностей самоорганізації, саморозвитку та самоуправління в дуже складних відкритих дисипативних системах, якими є й соціальні системи, характерною є істотна їх інерційність. Людині ж звичайно властиве прагнення прискорити ці процеси з метою якнайшвидше отримати бажаний результат. Ця суперечність між природними об'єктивними процесами і суб'єктивними втручаннями людини у їх перебіг може мати різний характер свого розв'язання й відповідно різні результати залежно від змісту і характеру управлінських впливів на систему.

У разі, коли загальна спрямованість управлінського впливу співпадає із загальною спрямованістю природної закономірності самоорганізації системи, він може сприяти прискоренню бажаних процесів в ній. У тому ж разі, коли управлінський вплив суперечить вимогам самоорганізації, він здатний внести несприятливі і навіть руйнівні наслідки у її функціонування. Це підтверджує величезна множина прикладів з історії людської цивілізації, в тому числі і нашої країни. Водночас подібна ситуація вимагає від керівників всіх рівнів і спеціалістів у сфері суспільних наук, в тому числі й економіки, належної професійної та управлінської компетентності, глибокого знання і розуміння

фундаментальних закономірностей саморозвитку і самоорганізації соціально-економічних систем. Це розуміння передбачає насамперед глибоке знання особливостей того історичного етапу, на якому здійснюється управління.

Згадувана ж глобальна економічна криза зумовлена невідповідністю традиційно застосовуваних механізмів і методів управління особливостям сучасного характеру суспільного розвитку та його логіці. Глобалізація й демократизація суспільного життя, широка освіченість населення й інформатизація всіх сфер суспільного виробництва у самому широкому його розумінні, розробка та впровадження високих технологій кардинально змінили світ. Він фактично вступив у принципово новий етап свого розвитку, який носить виразно інноваційний характер і вимагає інноваційних шляхів і підходів, методів і засобів управління його функціонуванням і розвитком.

Дивно, зовні начебто існують і навіть розвиваються економічна наука і теорія менеджменту, в Україні захищаються десятки докторських і сотні кандидатських дисертацій. Однак виникає таке враження, що це відбувається у якихось паралельних реальному життю світах. Адже дійсно, результати «досліджень» і висновків дисертантів абсолютно ніяк не впливають на стан нашої економіки. Очевидно, вони ці дисертації потрібні лише їх авторам для того, щоб отримати бажані наукові ступені та вчені звання. Тим більш, що їх висновки абсолютно не цікавлять ні владу, ні підприємців. Уявляється, що одна з причин такого становища полягає і занадто низькій їх реальній цінності. Водночас рівень конкурентоспроможності національної економіки України лишається вкрай низьким, її структура – застарілою, а продукція – невиправдано ресурсо- та енергоємною.

Тому на рівень надзвичайно важливої і вкрай актуальної національної проблеми виступає впровадження нової структури економіки, що ґрунтується на високих технологіях. Як цілком справедливо зазначають у зв'язку з цим А. С. Гальчинський та його співавтори, «за реалізацію програми розвитку сектора високих технологій має відповідати спеціальний виконавчий орган. Його завдання – розробка державної політики в області технологічної індустрії, робоче регулювання галузі, сприяння створенню нових технологій і їх трансферту з академічної сфери в промислову, організація експорту технологій і послуг, професійна освіта і наймання фахівців, взаємодія з професійними організаціями самоврядування галузі, добір і сертифікація компаній і фахівців» [2, С. 302]. Однак вони явно недооцінюють економічних умов інноваційного розвитку – податкових пільг, ефективної охорони прав інтелектуальної власності тощо.

Торкаючись характеру управлінської діяльності і рівня її ефективності, О. С. Пономарьов зі своїми співавторами досить образно відзначають, що «оцінюючи управлінську діяльність сучасних керівників компаній, багато хто з дослідників нерідко захоплюється їх нечуваними доходами, навіть не замислюючись про те, якими шляхами ці доходи були отримані: чи стали вони результатом послідовного упровадження передових високих технологій, вдосконалення організації і культури виробництва, чи одержані за рахунок упровадження і розповсюдження антикультури, серцевиною якої є корупція у всіх її проявах» [3, С. 49]. І значна частина випадків свідчить, що інноваційні шляхи розвитку, упровадження енергозбереження і проривних технологій, що могло б забезпечити високу конкурентоспроможність продукції, а отже і бажані доходи, лежать поза межами кола інтересів промисловців.

На жаль, подібна до економічної зберігається ситуація і в системі освіти, коли її цілі, зміст і характер також значною мірою залишаються в рамках традиційної парадигми і тому вже аж ніяк не відповідають вимогам сьогодення та новим суспільним потребам. При цьому ми вважаємо таке становище ще більш загрозливим, оскільки освіта

фактично готує фахівців завтрашнього і післязавтрашнього дня, тих, хто визначатиме найближчий та віддалений майбутній розвиток нашої країни. Цілком очевидно, що фахівці, яких готували за застарілими педагогічними технологіями, неспроможні бути інноваторами, не зможуть максимальною мірою реалізувати свій творчий особистісний потенціал через обмежену свою професійну компетентність.

Відсутність глибокого знайомства студентів з важливими проблемами практики економічної діяльності стає основною бідною освіти, адже саме на них вони й мають оволодівати своєю професією. Тут не можна не погодитися з авторитетною українською дослідницею характерних особливостей освіти постіндустріальної доби С. О. Сисоєвою. Вона стверджує, що «залучаючи майбутнього фахівця до професії, ми спостерігаємо протиріччя, яке виявляється у тому, що організація навчально-пізнавальної діяльності неадекватна професійній праці». Саме тому, на глибоке переконання вченої, «сьогодні постає нагальна проблема впровадження такого начання, яке б забезпечило перехід, трансформацію одного типу діяльності (навчально-пізнавальної) в інший (професійну) з відповідною зміною потреб, мотивів, цілей, дій (вчинків), засобів, предметів і результатів» [4, С. 33].

Сьогодні ж система професійної підготовки економістів практично позбавлена саме такої зміни їх «потреб, мотивів, цілей, дій (вчинків), засобів, предметів і результатів». Це призводить до істотного звуження мотиваційної сфери студентів й негативно позначається на їх ставленні до навчання, оскільки вони не бачать і не розуміють, яким чином навчальний матеріал тієї чи іншої дисципліни може використовуватися ними в майбутній професійній діяльності. Та і саме падіння ціннісного сприйняття знань і авторитету освіти в суспільній свідомості не сприяє підвищенню ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Існує й така специфічна обставина, яку, на моє глибоке переконання, неможливо ігнорувати, яка полягає в сучасній системі формування науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів взагалі й викладачів економічних факультетів і кафедр зокрема. Не є секретом відсутність досвіду практичної роботи за спеціальністю у переважній більшості педагогічних працівників. Адже вони комплектуються з числа кращих студентів, яких, без будь-якого досвіду практичної роботи, залишають на кафедрах, звичайно після закінчення аспірантури, а то й без цього вони готують і захищають дисертаційну роботу, тематику якої підказує науковий керівник, який і сам здебільшого не має досвіду практичної діяльності в економіці, бізнесі чи менеджменті й тому тематика переважної більшості дисертацій, як вже вище зазначалося, є дуже далекою від реальних потреб і проблем економіки.

Істотний чинник забезпечення належної якості професійної підготовки економістів та менеджерів могло б утворювати залучення до процесу їх навчання економістів-практиків, авторитетних бізнесменів, керівників і менеджерів різного рівня, як це досить широко практикується на Заході. Однак воно виглядає дуже проблематичним через такі обставини. По-перше, рівень оплати педагогічної праці (навіть на посаді професора) аж ніяк не може слугувати для них чимось привабливим і не виправдовує витрат часу на підготовку і проведення навчальних занять зі студентами. По-друге, складність умов самого ведення бізнесу в Україні вимагають від підприємців, в тому числі й топ-менеджерів постійної уваги до ситуації функціонування своїх фірм чи організацій. По-третє, західні менеджери зацікавлені вести навчальний процес тому, що він дозволяє їм відбирати кращих випускників для роботи на своїх підприємствах чи фірмах, тоді як переважна більшість наших випускників взагалі не може знайти роботи за спеціальністю.

Таким чином, сучасна система підготовки економістів та менеджерів не тільки не відповідає вимогам сьогодення, самій логіці науково-технічного і соціального прогресу і перспективним потребам суспільного розвитку, але й створює передумови гальмування цього розвитку, посилюючи технологічне та організаційно-економічне відставання України від провідних економічно розвинених країн світу. Для забезпечення відповідності цієї системи вимогам постіндустріального глобалізованого й інформатизованого суспільства вона не може бути поліпшена звичними косметичними реформами, а потребує істотних зрушень на рівні нової освітньої парадигми. Однак на її розробку та особливо на швидке впровадження у практику роботи нашої вищої школи не варто й сподіватися як через вкрай недостатню увагу держави до проблем освіти, проявом якої слугує обсяг і характер фінансування галузі, так і через надмірну інерційність самої системи та її науково-педагогічного складу.

Між тим саме постать викладача, його професійна компетентність і педагогічна майстерність, його загальна і професійна культура, світоглядні позиції та ерудиція, морально-етичні принципи і переконання являють собою визначальний чинник якості освіти, відновлення її авторитету в суспільній свідомості й забезпечення належної підготовки фахівців на рівні високих вимог постіндустріального суспільства. Сьогодні досить часто в середовищі викладачів вищої школи можна почути посилення на вкрай низький рівень у студентів знань програмного матеріалу середньої школи. Значною мірою це твердження, безумовно, є справедливим. Недостатня шкільна підготовка дійсно має місце і є ще одним переконливим проявом загальної кризи освіти. Однак посилення тільки на низький рівень знань студентів, на наше глибоке переконання, являє собою скоріше поширену людську звичку перекладати відповідальність за неналежне виконання своїх завдань на когось іншого або на якісь несприятливі зовнішні обставини, в даному разі – на середню школу.

Однак згадаймо, як наша вища школа з честю вирішувала й набагато складніші проблеми, причому в істотно більш складних умовах. Ми маємо на увазі періоди індустріалізації країни та її повоєнної відбудови. В першому з них економіка вимагала прискореної підготовки великої кількості фахівців, а молоді з належним рівнем шкільної підготовки практично не було – революція, громадянська війна, тотальна розруха аж ніяк не могли сприяти її навчанню. І тоді вища школа через систему спеціально створених робітничих факультетів організувала таку підготовку молоді, яка дозволяла їй успішно освоювати складний навчальний матеріал з професійної освіти. Другий із вказаних періодів припадає на післявоєнний час, коли вища школа масово приймала колишніх фронтовиків, які, цілком природно, у бойовій ситуації забули шкільну програму, а деякі ще й були поранені. Навчання відбувалося в холодних напівзруйнованих аудиторіях, які самі ж напівголодні студенти відбудовували після закінчення занять.

Автор глибоко впевнена, що і сьогодні вища школа може віднайти такі ефективні шляхи і способи роботи зі студентами, які б дозволили успішно ліквідувати прогалини в їх шкільних знаннях, мотивували б їх на оволодіння навчальним матеріалом зі спеціальності й на отримання належної фахової компетентності. Однак для цього необхідне не просто бажання керівництва галузі, вищих навчальних закладів та їх підрозділів, а й модернізація системи відбору й атестації науково-педагогічних кадрів. По-перше, слід враховувати психологічну спрямованість людини на педагогічну діяльність, її моральні якості та професійну підготовленість. По-друге, необхідна практика реальної участі викладачів в діяльності підприємств, фірм та організацій, яка б давала їм змогу «з середини» бачити цілі, зміст і характер майбутньої діяльності випускників і відповідно готу-

вати їх до успішного її виконання. По-третє, нагальною потребою стає істотно підвищення педагогічної майстерності та професійної культури педагогів [5].

Автор впевнена, що урахування викладених міркувань, які стали одним з результатів осмислення і узагальнення науково-дослідного, педагогічного і організаційно-адміністративного досвіду, реально сприятиме підвищенню якості професійної підготовки економістів і менеджерів, а відтак і соціально-економічному відродженню України на шляхах інноваційного розвитку і впровадження принципів інтелектуальної економіки.

Список літератури: 1. Мамардашвили М. К. Классический и неклассический идеалы рациональности. – СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус, 2010. – 288 с. 2. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с. 3. Професійна культура менеджера в умовах інноваційного розвитку: Монографія / Гуревичов М. М., Долгарев А. В., Пазиніч С. М., Пономарьов О. С. / За заг. ред. О. С. Пономарьова. – Харків: НТУ «ХП», 2010. – 240 с. 4. Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с. 5. Пономарьов О. С., Романовський О. Г., Ігнатюк О. А., Згурська М. П. Професійна культура педагога: навч.-метод. посіб. – Харків: НТУ «ХП», 2011. – 198 с.

*Шостка В. И., Дубинянский Ю. М.
г. Симферополь, Украина*

ОБРАЗОВАНИЕ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ И УСИЛЕНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА НАЦИИ

В современных условиях развития украинского общества, когда мы стремимся интегрироваться в Европейское образовательное пространство, остро стоит вопрос о структурной реформе образования, направленной на обеспечение мобильности, качества и конкурентоспособности специалистов с высшим образованием. Радикальные преобразования в обществе порождают, безусловно, и определённые изменения в жизни высшей школы: небывалый рост компьютерной вооружённости учебного процесса, сближение и сращивание сферы образования, вузовской и академической науки и бизнеса.

Мы живём в век информационной революции, но многие из наших граждан остаются невежественными и даже гордятся этим. Некоторые молодые люди просто не представляют себе, что необходимо учиться, стремиться к тому, чтобы поддерживать высокий уровень знаний. И поэтому они чрезвычайно пассивны. В условиях мирового кризиса часть людей попали в безысходное положение. Они ничего не умеют, но хотят от жизни очень много. Большинство сегодняшних выпускников школ имеют весьма условное представление о том, где бы они хотели или смогли продолжить обучение, кем они станут и где найдут применение после окончания того или иного ВУЗа. Существенной проблемой средней, да и высшей школы становится то, что у большинства учащихся отпадает желание учиться, ослабевает стремление к знаниям. Результатом этого является ограниченная память, мизерный баланс прочитанного, неумение самостоятельно мыслить или творчески подойти к решению поставленной задачи.

В связи с выше изложенным возникает проблема глубокой реструктуризации системы образования, т.к. меняется характер образовательных отношений, возникает по-